

КОНЦЕПЦИЯТА НА ПЕТЪР НЕНКОВ ОТ 1906 Г. ЗА ДОБРЕ УРЕДЕНА ПУБЛИЧНА БИБЛИОТЕКА ПО СЛУЧАЙ 145 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО МУ

МАРИЯ МЛАДЕНОВА

За Петър Ненков (1868–1917) – известният библиотекар на голямото плевенско читалище „Съгласие“, който е първият щатен читалищен библиотекар в България, е писано немалко. Въпреки това и днес продължава откриването на нови архивни документи, които обогатяват представите ни за неговата забележителна личност и изключителен професионализъм, с който привлича вниманието и admirationите не само на плевенската интелигенция и редица учени от София, сред които е и проф. Ив. Д. Шишманов (1862–1928), но и на ръководителите на Международния библиографски институт (МБИ) в Брюксел Пол Отле (1868–1944) и Анри Лафонтен (1854–1943), а също и на големия руски библиограф проф. Богдан Ст. Боднарски (1874–1968), основател и редактор на авторитетното списание „Библиографические известия“ (1913–1929), сред сътрудниците на което са Пол Отле и Петър Ненков.

Оказа се, че в огромния личен архив на проф. Иван Д. Шишманов е запазен обстоен доклад на П. Ненков¹ по въпросите на читалищните (публичните) библиотеки, написан по молба на учения във времето, когато той е министър на народното просвещение. Този интересен документ досега не е бил обект на анализ и научна интерпретация.

Оказа се, че в същата архивна единица са съхранени и 19 писма и една пощенска картичка от П. Ненков до Ив. Д. Шишманов. Те са писани от 21.10.1905 до 29.12.1916 г., а общият им обем е 66 листа. Убедена съм, че тяхното разчитане и публикуването им ще обогати значително представите ни за личността, осъществените и неосъществените библиотечни идеи на П. Ненков, който в лицето на професора открива не само истински разбиращ го изповедник, но и високоценящ личността и делото му приятел.

В България е и кореспонденцията на П. Ненков с Пол Отле и други представители на МБИ в Брюксел, които съдържат и висока оценка на библиотековедската му информираност и познания за модерното състояние на редица големи европейски библиотеки. Получена след продължителна преписка с Мунданеума, основан от П. Отле през 1910 г., тя съдържа над 100 листа с писма на П. Ненков на френски език, както и други на колеги от МБИ. Разчитането им несъмнено ще ни даде нови сведения за европейския авторитет на П. Ненков и ласкавите оценки на МБИ на неговия рядко срещан професионализъм, постигнал го чрез системно самообразование.

¹ НА–БАН, ф. 11к, оп. 3, а. е. 1077, л. 1–14.

Разбира се, в рамките на една лимитирана статия не е възможно да се разкрие богатата информация, която те съдържат, поради което ще се ограничи в анализ на доклада на П. Ненков, изготвен по молба на министър Шишманов, който развива в полето на образованието, науката и културата кипяща дейност и се утвърждава като една от най-значителните личности в културното строителство на българската държава от края на XIX и първата четвърт на XX век, като сам става личност институция.

Ролята му за развитието на библиотечното, читалищното дело и библиотекознанието е безспорен капитал в духовната история на България.

Сред институциите, предназначени да развият националната ни култура, Ив. Д. Шишманов поставя на едно от първите места и библиотеките – народни, университетски, читалищни и училищни, поради което се ангажира трайно с проблемите им в политиката си на просветен министър, желаещ чрез тях да види България просветена и приближила се до европейските културни стандарти.

Притежател на огромна лична библиотека, рядко срещан читател, който „смила“ в живота си впечатляващ брой книги, той познава много добре уредбата на редица библиотеки в Германия, Швейцария, Австрия и иска и българските библиотеки да бъдат уредени по европейски образци, като за целта предвижда в бюджета на министерството и скромни субсидии за библиотеките. Сред тях поставя и читалищните, които са най-многобройни и обслужват широк кръг граждани, изпитващи остра потребност от повишаване на своите знания и култура чрез самообразование. Затова упорито го занимава въпросът как трябва да бъдат уредени читалищните библиотеки, за да могат пълноценно да осъществяват образователната, просветната и културната си функция.

Съвсем естествено за насоки и идеи министърът се обръща към Петър Ненков, който вече е уредил библиотеката на читалище „Съгласие“ в Плевен по европейски стандарти и се е утвърдила като най-добре организираната библиотека в България, която магнетично привлича вниманието не само на библиотекарите, но и на учени и университетски преподаватели от столицата.

На 26.05.1906 г. професорът лично моли П. Ненков да му изготви доклад с мнението му „Как най-добре би трябвало да се нареди една библиотека, която да служи за ползване на столичното население от Юч-Бунар“².

След като осъществява своето проучване, Ненков завършва доклада си на 28.08.1906 г., чийто обем е 14 много ситно изписани листа.

Първата важна препоръка, която дава П. Ненков, е, че преди да се открие библиотеката, трябва да се проучи потенциалният ѝ читателски състав, както и да се изработи икономически, социален и културен профил на района, който тя ще обслужва. Съветва да се вземе под внимание и интелектуалното равнище на читателите: „умственото състояние, нужди, подем, стремления към напредък, способностите на разните възрасти и пол, поминък на населението“³, което на съвременен език означава да се проучат внимателно и интересите на читателите – проблеми, на които българското библиотекознание обърна внимание 60 години по-късно.

² Пак там, л. 1.

³ Пак там, л. 1.

Нещо повече, Ненков изтъква, че когато се създава една нова библиотека, трябва да се имат предвид миналото, настоящето и бъдещето на обществения живот на нейните читатели, както и техните „политически, религиозни и промислови идейни течения, които движат неговия социален живот“⁴. Ненков е категоричен, че едва след като внимателно се проучи социалният и образователен състав на потенциалните читатели и техните интереси, може да се вземе решение каква е подходящата библиотека за това население – общообразователна или специална, която да има водеща роля за неговото „умствено повдигане“.

Размишлявайки над необходимия състав на библиотечния фонд, той споделя впечатленията си от този в западните публични библиотеки, в които се предпочита комплектуването на по-малко публикации с образователен характер, „като се заместват с такива по специалните науки“⁵, защото те по-добре подпомагат самообразованието на населението. За целта според Ненков фондът на библиотеката трябва да притежава „съчинения, които да засягат всички умствени и технически знания на столичното население от различни професии, възрасти, вяра и пол“⁶ – тоест да бъде универсален по състав и да удовлетворява интересите на широк кръг читатели. Освен за заемната Ненков подсеща, че е необходимо да се набави и фонд за читалнята, която трябва да предлага „не само добри“ условия за умствени занимания, като осигури „свободен достъп“ до публикациите при демократични възможности за получаването им от „всички съсловия, пол и възрасти“. Идеята на Ненков за свободния достъп до фонда е изключително изпреварваща времето си, видно и от факта, че у нас тя бе осъществена след половин век.

Ненков силно вярва, че една такава библиотека ще бъде от голяма полза за нарастващото столично население само ако създателите ѝ предварително са обмислили системата, която ще се използва за изграждането на библиотечните каталози и организацията на фонда, както и добре да бъдат премислени услугите, които тя ще предлага на своите читатели и с които ще ги привлича за нейни ползватели. Важно изискване към предпочетената система е тя да бъде разбираема и достъпна за публиката.

Ненков препоръчва „книжовните ценности и интелектуалните документи“ да бъдат отразени в систематичен каталог, който да бъде снабден с „обширни пояснения“ за използването му от публиката.

Убеден, че каталозите са изключително важен инструмент в процеса на качествено обслужване на читателите, Ненков пояснява: „Чрез добре наредения каталог публиката може да види това, което библиотеката съдържа, и да го използва за себе си. Добре наредената библиотека за народа трябва да има и добре наредени каталози“⁷. Той е категоричен в твърдението си, защото отлично познава големите справочно-информационни възможности на каталозите, изградени върху солидна научна база.

⁴ Пак там, л. 1.

⁵ Пак там, л. 2.

⁶ Пак там, л. 3.

⁷ Пак там, л. 5.

П. Ненков разбира, че създаването на каталозите представлява сериозна научнопрактическа работа, но изисква и солидни теоретични познания, а на каталозите на своята библиотека е гледал като на частица от Международния библиографски репертоар, създаването на който е една от големите задачи, стоящи пред МБИ и Пол Отле.

Въпреки че е наясно, че „библиотеката, както и библиографическата наука още не са добре познати у нас“⁸, Ненков настоява цялата дейност да бъде поставена на научни основи, като за целта горещо препоръчва Десетичната класификация на Мелвил Дюи, приета от МБИ в Брюксел, която години наред се разпространява под това име и едва от четвъртото си издание от 1927 г. получава новото си наименование Универсална десетична класификация.

След като изяснява сериозните предимства на тази класификация, П. Ненков дава и подробни указания за системата от каталози, чрез която библиотеката трябва да разкрие библиотечния си фонд за читателите. Предлаганата от него каталожна система и от съвременна гледна точка е доста максималистична, още повече че през 1906 г. в България има едва десетина човека, които са наясно с науката библиотекознание и с теорията и практиката на каталогизацията. Освен общ систематичен каталог препоръчва създаването и на следните каталози:

„1. Систематичен каталог на всички книги на библиотеката, написани или преведени на български език, разпределени по автори и материя – Национален каталог. От него може да се черпят сведения какви науки има на български език.

2. Каталог от оригинални творения в българската изящна литература. Български литературен каталог.

3. Каталог на книги и пр. за общодостъпно четене по общи въпроси. Популярна библиотека.

4. Каталог на книги и пр. за детско и юношеско четене. Детска, юношеска библиотека.

5. Каталог за книги в библиотеката за общодостъпни технически знания. Популярна библиотека за технически познания – за работници и занаятчии.

6. Каталог-булетин за ежедневни или еженеделни публикации, съчинения, които са нови издания в библиотеката“⁹.

Ненков е убеден, че тази система от каталози ще допринесе за авторитета на библиотеката, ще привлече читателите и тя „ще бъде добре ценена като едно действително народопросветно учреждение“¹⁰.

Най-вярно каталог № 6, който по същество представлява текуща картотека, в която се отразяват новите постъпления, е предназначен за бърза информация на читателите, интересувани се от последните новопостъпили издания в библиотеката.

Ненков е в стихията си, когато в следващите страници на доклада си изяснява в детайли правилата за изработването на систематичния каталог, „предназначението на азбучно-предметния указател, който служи и като ключ на библиотеката“¹¹,

⁸ Пак там, л. 5.

⁹ Пак там, л. 6–7.

¹⁰ Пак там, л. 10.

¹¹ Пак там, л. 7.

а чрез него публиката „ще може лесно да влиза в храма на знанието“¹². Ненков изяснява подробно и правилата за съставяне на библиографските описания на основата на Англо-американската инструкция.

Интересно е да припомним, че за своите каталози Ненков е изписал каталожен блок и картички в четири цвята – бели, зелени, червени и портокалови, с международен стандартен формат, директно от МБИ в Брюксел. Портокаловите фишове използвал за разделители, на които е изнасял индексите на отделите, подотделите и разделите. Белите служат за основните описания на книгите, като веднага след тях е нареждал червените, съдържащи описания на рецензиите, появили се за конкретната книга. След тях е поставял тези със зеления цвят, с аналитични описания по същата тема от периодичния печат и сборници. Така Ненков е нареждал фишовете във всеки отдел, подотдел и раздел на систематичния каталог, от който за съжаление не е запазено нищо.

Ненков споделя с увереност, че УДК е единствената система, която осигурява бързото намиране на желаните от читателите книги и съкращава времето за тяхното качествено обслужване. Изтъквайки нейните доказани предимства „практичност и целесъобразност“¹³, не скрива, че усвояването ѝ „не е лесна работа; все иска труд, време и умения“¹³, но ако библиотечният персонал наистина държи на авторитета на библиотеката, ще преодолее трудностите, на които се натъква в първоначалния период на усвояването ѝ, а след това работата с нея става по-лесна.

За Петър Ненков е изключително важен въпросът за сътрудниците доброволци на библиотеката и за качествата на нейния щатен персонал. Като сътрудници доброволци препоръчва да бъдат привлечени учители с различни специалности, които могат да участват активно при изработването на различните каталози – всеки според специалността си, както и да оказват помощ при класифицирането на книгите от отрасловите науки.

Тези сътрудници могат да бъдат намерени по пътя на „сближаването на библиотеката с интелигенцията“, която трябва да има съзнанието, че върши почетна работа. Така П. Ненков насочва към създаването на библиотечен съвет, който да подпомага с участието си работата на библиотеката. Известно е, че в своята библиотека той още в началото на ХХ век е създал успешен библиотечен съвет от учители и специалисти, чиято дейност е била особено полезна на библиотеката на читалище „Съгласие“.

Спирайки се на въпроса за библиотечния персонал, който е „от голяма важност за добре уредена библиотека“¹⁴, Ненков не скрива, че „От хората, които ще работят в библиотеката, ще зависи нейният успех и полза за обществото. На личното трудолюбие, любов към книгата и към реда, на личната инициатива, умело и систематично прилагана, трябва да се дава свобода, поощрение и условия за успех на дейността ѝ. Именно за такова учреждение, каквото е библиотеката, трябва да се прави подбор от работници, които да **обичат библиотечната професия**“¹⁵

¹² Пак там, л. 7.

¹³ Пак там, л. 10.

¹⁴ Пак там, л. 12.

¹⁵ Пак там, л. 12–13.

(подч. от М. Младенова). Така Ненков набеязва някои от основните личностни качества на библиотекаря, валидни и днес.

Не поставя въпроса за библиотечно образование, защото през 1906 г. те не могат да бъдат намерени в България, а и самият той е без високо образование, постигнал е всичко в резултат на системното си самообразование и на доброто познаване на опита на десетки европейски библиотеки, движен от своята рядко срещана любов към книгата и библиотечната професия.

П. Ненков не пропуска да изясни и въпроса за необходимия персонал и неговите задължения, изработвайки първите длъжностни характеристики у нас за работещите библиотекари в читалищните библиотеки.

Според Ненков щатните бройки „ще зависят от организацията на работата в библиотеката“¹⁶. Надявайки се, че в нея ще бъде възприета предлаганата от него система, смята, че са необходими 5 работни места. „На първо място стои лицето, което ще ръководи работата, ще събира, класира и нарежда библиотечната класификация и нейните каталози. После лице, което да води библиотечното счетоводство и писмоводство, да се грижи за съхранението на книгите, тяхната подвързия, порядък и хигиената им. После лице, което да преписва дубликати за каталозите и други библиографични бележки, а също да извършва нужните писмени канцеларски работи. Друго лице ще надзирава и услужва на читателите в читалния салон, ще дава и приема книги, ще държи библиотечната статистика. И един слуга.“¹⁷ Проектът за щатен персонал, предложен от П. Ненков през 1906 г., е повече от утопичен. По това време всички читалища имат по 1 библиотекар – най-често работещ без заплащане. Единственото читалище в страната, което има 2 щатни места за библиотекари, е читалище „Съгласие“ в Плевен, а петте щатни места са неосъществима мечта и за съвременните читалища. Известно е, че П. Ненков е имал високи изисквания към библиотечния персонал. По различни поводи многократно подчертава, че в библиотеките нямат място „случайни хора“, които не приемат присърце и с желание професията и свързаните с нея отговорности – изискване, което е валидно с пълна сила и днес.

Разяснявайки проекта си, П. Ненков не пропуска да се спре и на въпроса за отношението на персонала към читателите, което определя като важно условие за успешната работа на библиотеката. И дава пример с Англия и Америка, където персоналът се отнася особено „грижливо“ към читателите. То се изразява в специално внимание към тях, особено към по-неопитните, които трябва да бъдат подпомогнати в избора на книги, както и с полезни съвети „как да четат ползотворно за себе си“¹⁸. Грижа на персонала трябва да бъде любезното и качествено обслужване на читателите, с което в тях се събужда желание за четене и любов към книгите и библиотеките. За съжаление това важно изискване на П. Ненков и днес не се спазва от всички работещи в библиотеките, от което страда както личният им авторитет, така и този на библиотеките като културни и духовни институции.

¹⁶ Пак там, л. 14.

¹⁷ Пак там, л. 14.

¹⁸ Пак там, л. 13.

Ненков подчертава, че специално внимание и грижи трябва да се оказват на „работещото население, занаятчии, индустриалци, селяни, юноши и деца. По този начин библиотеката ще пробужда в народа ни интерес към науката и народната просвета“¹⁹.

На въпроса за детското четене и приобщаването им към книгата Ненков обръща сериозно внимание и в свои статии, публикувани в местни плевенски вестници. В тях изяснява и необходимостта от обособяването на детски и справочен фонд в библиотеката и ползата им за читателите деца, както и необходимостта у тях да се формира любов към четенето и знанието от най-ранна възраст.

В края на доклада си Ненков поставя специален акцент върху изискването за въвеждането на демократични условия при обслужването на всички читатели, като предпоставка за създаването им вижда в необходимостта по-голяма част от фонда да се предоставя за домашно четене, както и да се сведат до минимум административните и бюрократичните пречки, ограничаващи желанията на читателите за ползване на библиотеката.

Привършвайки доклада си, написан по лична молба на министъра, П. Ненков му поднася и своите „най-отлични почитания“.

Прочитът на доклада недвусмислено подсказва, че със своя професионализъм Ненков поставя високи европейски критерии пред българските библиотеки, които в началото на ХХ век е невъзможно да бъдат изпълнени не само поради липсата на подготвени библиотечни кадри у нас, но и поради неразбирането на идеите му дори от значителна част от интелигенцията. Лансираните от него идеи и критерии изпреварват с половин век и общото образователно и културно ниво на нацията ни поради високия процент на неграмотност както сред мъжете, така и сред жените. Ненков остава неразбран от много от своите съвременници, както и от значителна част от ползвателите на библиотеката. Това го огорчава, често го кара да се отчайва, но намира сили да продължи с ентузиазъм работата, на която се е посветил.

Своите огорчения споделя както в писмата си до Пол Отле, така и в тези до проф. Шишманов, в които основно място заемат модерните и изпреварващи времето си идеи за създаването и у нас на образцови библиотеки.

В отговор на писмото си до Пол Отле, в което споделя огорченията си от пълното равнодушие и неразбирането на цялостната му работа, което среща у нас, ръководителят на МБИ му пише в писмо от 17.06.1912 г. следното: „Аз съм сигурен, че Вашите усилия и упоритост ще имат огромно влияние върху цялостната организация на библиотеките в България. За да се направи една библиотека институт за документация и информация, достъпна за обществото и в същото време тя да е орган за развитие на общата култура, което е много важно в наше време, е необходимо да се създадат модели, на които другите да подражават. Вашите усилия в Плевен ще постигнат такъв резултат“²⁰.

Действително П. Ненков успява да направи от библиотеката на читалище „Съгласие“ модел, който става мярка за истински професионализъм в България.

¹⁹ Пак там, л. 13.

²⁰ Otlet to Nenkov, 17.06.1912. (Архив на автора)

В писмата си до проф. Шишманов неведнъж подчертава, че българските читалища, голяма част от които са запазили облика си от „гурско време“, трябва да се реформират сериозно, за да станат библиотеките им истински средища за самообразование на населението от всички възрасти. Изяснявайки разликата между читалище и библиотека, подчертава, че дейността на библиотеката трябва да бъде водеща в цялостната читалищна дейност.

Настоятелно моли проф. Шишманов да съдейства за създаването на библиотечна асоциация, която да стане член на международното сдружение на библиотеките. Идеята му е повече от утопична, тъй като в страната ни липсват условия за осъществяването ѝ. Както знаем, тя бе реализирана у нас след повече от осем десетилетия. Настоява и за прокарването на читалищен закон, който става факт години след смъртта му. Изяснява потребността от създаването на специализирано училище за библиотекарите – друга негова мечта, осъществена след повече от четири десетилетия.

Останал в плен на идеите си за библиотеки, уредени по европейски стандарти, той ги реализира с много труд в тази на читалище „Съгласие“, а случващото се в нея привлича вниманието на библиотекарите от по-големите читалищни библиотеки, които го посещават, за да се запознаят с постиженията му, и мнозина изясняват желание да усвоят и приложат УДК. Така той става първият преподавател на УДК в България, като превръща библиотеката си и в първия методичен кабинет по библиотечни въпроси и я утвърждава в модел за следване. Той пръв осъзнава и необходимостта от библиотечно-библиографски знания за читателите, поради което в местните вестници публикува поредица от статии, изясняващи структурата на УДК, правилата за ползването на каталозите и нареждането на библиотечния фонд.

Сред малцината, които високо оценяват идеите и делото на Петър Ненков, са личности от ранга на д-р Параскев Стоянов, който първи насочва вниманието на проф. Шишманов към неговата личност, самият Шишманов, който е силно впечатлен от постигнатото от него, както и д-р Никола Михов, с когото заедно участват с доклади в Международния конгрес по библиография и документация, провел се през 1910 г. в Брюксел и организиран от МБИ.

В писмо до д-р П. Стоянов, писано от проф. Ив. Шишманов след посещението му на библиотеката в Плевен, споделя впечатлението си от уредбата ѝ и от самия Ненков: „От Ненков не останах разочарован, и това е много в България. Аз го намерих такъв, какъвто ми го представихте и Вие: човек, страстно любящ своето дело, а към такива хора аз имам дълбоко уважение, от каквато и специалност да са... Но *ceterum senso* [това впрочем мисля] – на Ненков мястото не беше в Плевен. Средата е много тясна за тоя работник с широки планове и големи желания. Той трябваше на времето да се съгласи да упражни знанията и енергията си в уредбата на Народната библиотека. Не рачи – и направи зле за общото дело. Плевен обаче може да бъде доволен. Ходих в неговото малко „царство“. Доколкото ми допушаше краткото време, вникнах в цялата му система, която ми се видя практична. Убеден съм, че Ненков не остана доволен от краткостта на моето посещение – но аз съм доволен, защото моята цел беше друга, аз исках да видя човек

à l'oeuvre [човек на работа], а не самото дело. Колкото и да беше времето недостатъчно, аз направих проверка на доброто мнение, което Вие сте си съставил за Ненков. Убедих се, че сте добър психолог“²¹.

В друго писмо също до големия учен медик проф. Шишманов споделя: „Вчера беше у нас Ненков с жена си. Ессе homo [ето човека]! Каквито ги обичам. Човек със страшна любов към делото си. Колко малко са те в България!“²²

Високият професионализъм на Петър Ненков е причина той да бъде поканен на работа в Българската народна банка, за да реформира и организира библиотеката изцяло на основата на УДК, но той отказва не само поради своята скромност и липса на самочувствие, но и поради самосъзнанието, че му липсва необходимият образователен ценз – факт, който му причинява голяма лична болка.

За трети път го кани на работа в София през 1910 г. д-р Никола Михов, за да оглави новосъздаващата се Столична библиотека, но Ненков отказва и тази покана.

Между другото известният библиограф посещава библиотеката на читалище „Съгласие“, като остава в града цяла седмица, за да изучи УДК и е силно впечатлен както от резултатите, постигнати в цялостната организация на библиотеката от П. Ненков, така и от достойнствата на УДК, която намира за изключително практична.

Интерес към европейската организация на библиотеката на Петър Ненков проявява и Никола Мушанов, който през 1909 г. в качеството на министър на народното просвещение я посещава, за да се запознае с резултатите от работата на П. Ненков, постигнати с много труд, огромна любов и убеждението, че тя ще бъде полезна за самообразованието на плевенското население. За тази цел непрекъснато се самообразова и следи постоянно новостите в развитието на библиотечната наука в Европа.

Двете Балкански войни, последвани от избухването на Първата световна война, и разклатеното му здраве пречат на П. Ненков да реализира много от амбициозните си професионални проекти.

Заболял от туберкулоза, през 1916 г. той заминава на лечение в Женева, придружаван от съпругата си швейцарката Евгения Шлотер – интелигентна жена, с която Ненков свързва живота си през 1896 г. Резултатите от лечението не са обнадеждаващи и той написва завещанието си. Голямата си лична библиотека оставя на читалище „Съгласие“, а парите от продажбата на единственото си парче земя в Плевен завещава на Международния библиографски институт в Брюксел.

Ранната смърт на П. Ненков (9.XI.1917, Женева)²³ прекъсва неговите занимания и слага край на един живот, безрезервно отдаден на строителството на библиотечното ни дело. България се разделя както с първия библиотечен работник в страната ни, който прилага специализиран професионален труд в уредбата на читалищна библиотека, така и с човека, който с доклада си пред Международния библиографски конгрес в Брюксел пръв обръща внимание на образования свят върху своя труд и върху библиотечното дело в страната ни.

²¹ Бързакова, Н. Писма на проф. Ив. Д. Шишманов до проф. П. Стоянов. – В: *Известия на Държавните архиви*, 1968, № 16, с. 181.

²² Пак там, с. 204.

²³ Съпругата му го погребва в Централните гробища на Женева.

В съболезнователното си писмо до Евгения Ненков от 11.XII.1917 г., писано от проф. Ив. Д. Шишманов на френски език, чернова от което е запазена в архива му, ѝ пише: „Аз загубих също в лицето на Вашия мъж приятел, скъп и верен, на който много разчитах за реформата и организирането на нашата Народна библиотека. Новината, че се е сетил за мен преди смъртта си, дълбоко ме развълнува... Имате право да съжалявате, но Плевен ще запази въпреки всичко един вечен спомен за този, който направи от своята Публична библиотека модел на учреждение от такъв порядък – за цяла България“²⁴.

Високо признание за личността на П. Ненков се съдържа и в съболезнователното писмо на Пол Отле до съпругата му, в което ѝ пише: „Той разбираше много дълбоко всички неща, които вършеше, и винаги бе верен приятел на института“²⁵.

Твърдението на Отле е още едно сериозно доказателство за европейските измерения на професионалния опит, познания и култура на П. Ненков.

Независимо от ранната си смърт той оставя последователи, които продължават утвърдените от него критерии за добре уредена читалищна библиотека, които са със съвременна валидност.

²⁴ НА-БАН, ф. 11к, оп. 3, а.е. 1079, л. 1.

²⁵ Otlet to Mme Nenkov. (Архив на автора)